VILNIUS. Sekmadienis, 1927 m. grudžio m. 11 d. I metai.

VISŲ ŠALIŲ PROLETARAI, VIENYKITĖS!

Pirmyn!

№ 3—4

Kas vergo retežių nedrįsta numest—
Tas laisvas niekuomet nebus! J. Janonis.

SOCIALDEMOKRATŲ ORGANAS.

KORESPONDENCIJOS
Adr.: Wilno, Urząd Pocztowy 1.
Skrzynka Nr. 115.
Šio Nr. kaina 20 skt. Užsieniuose dvigubai.

„PIRMYN"
redaguoja
Stud. PRANAS ANCEVIČIUS.

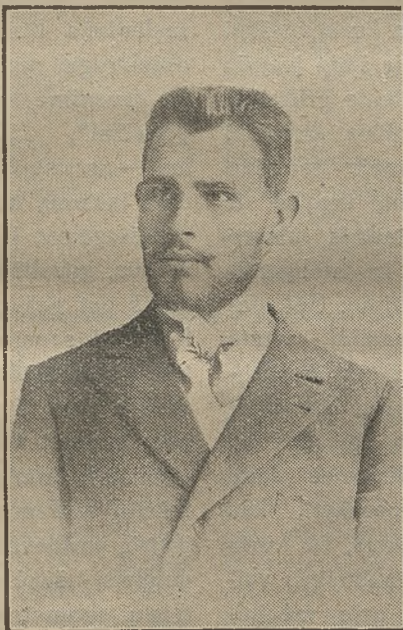
Interesantus redakcija priiminėja kasdien, iš skiriant šestadienius, nuo 4—6 v. p.p.
Adr.: Kijowska 2—27.

JONO BILIŪNO ATMINČIAI.

Geresnio paminklo didvyriams nebus —
Kaip vykdamas jų idealų.
J. Jononis.

Paskutinieji 20 metų, netik mažutės Lietuvos, bet ir viso pasaulio istorijoj, paliko pėdsakų, kaipo audringiausias laikotarpis, kuris iš pagrindų pakeitė gyvenimą, iškeldamas naujus uždavinius ir reikalavimus visose žmonijos kūrybos srityse. Tame laikotarpy įvyko milžiniški reiškiniai ir pas keitimai, del kurių labiaukaip niekad nerimsta visas pasaulis ieškodamas ir siek, damas naujų kilnių idejų išjudintam chaotingame gyvenims. Turint visa tai galvoj, skaudu prisiminti tų žmonių tragingas likimas, kurie, būdami *sąmoningais* pasaulio mechanizmo nariais ir eikvodami jaunatvėj visas savo pajėgas gyvenimo ateičiai, — pačiam subrendime buvo priversti užmerkti akis pirm negu išvysti, del ko pasiaukavę dirbo.

Vienas to gyvenimo mechanizmo sąmoningu nariu—buvo Lietuvos rašytojos Jonas Biliūnas, kuriam žiaurus likimas lėmė užmerkti akis tamsią reakcingą naktį, pirm negu išvydus besiartinančią naują aušrą. Ir nors jau visai artinosi jo lauktoji aušra, bet jis pačioj jaunatvėj, nespėjęs, kaip reikiant išmėginti savo talentingų kūrybinių jėgų, lygiai prieš 20 metų Zakopanėje lieka džiovos išplėštas iš gyvųjų tarpo.

J. Biliūnas.
(1879—1907—XII—8—1927).

Visi tvirtina, kad istorija kartojasi. Bet liūdna, jog ji besikartodama dažniausiai pakartoja tuos nesveikus stabdančius gyvenimo progresą laikotarpius, kurių pašalinimas žmonijai visados kainoja labai daug brangių aukų—tų aukų, kuria tarpe žuvą gabiausios žmonijos jėgos, atsitraukdamos nuo tiesioginio joms skirto gyvenimo kūrybos darbo. Viena iš daugelio mūsų lietuvių tarpo tokia traginga auka buvo—Jonos Biliūnas, kuris nustojęs savo jėgų politinėj kovoj prieš carišką reakciją,—nespėjo pilnumoj pareikšti savo kūrybinio rašytojaus talento. Bet tame glūdi ne vien tik Biliūno tragedija. Mums tik konstatavus tą faktą, sąryšy su Biliūno paminėjimu, reikia konstatuoti ir kitą mūsų gevenime liūdną faktą, t. y., tą faktą, kad rašytoją Biliūną po 20 metų tenka prisiminti, kaip tik tuo tamsių istorijoj pasikartojusiu žiaurios reakcijos metu. Netikėtas laikotarpių supolimas ir panašumas, nelyginant dviejų vandens lašų.

Prieš 20 metų Biliūnas, jausdamas cariškos reakcijos slogutį, kaip tik po 1905 m. revoliucijos pragedrulių savo *„Liūdnoj pasakoj"* rašė:

„Išnyko paskutinis laimės šešėlis, išsisklaidė, kaip dūmas po orą. Ant viso krašto klaiki šmėklą savo sparnais šviesų dangų uždengė, žmonių krūtinėn aštrius nagus giliai įleizdama. Degino sodžius, šaudė ir korė ir iš tėvynės tolimon šiaurės šalin gabeno žmones. Nepasigailėjo nei žilų senelių, nei sergančių moterų, nei nekaltų mažų kūdikių. Visas kraštas virto kalėjimu. Niekas nebuvo tikras rytdiena, nežinojo gultų eidamas ar beatbus laisvas iš miego. Kilo verksmas ir skaudūs dejavimai. Visi po budelio kirviu dėjo galvas. Tik maža saujelė maištininkų da narsiai su prispaudėjais kovojo laukdami galo".

Prilyginus šiandien po 20 metų tuos žodžius, po tautišku fašizmo jungu dejuojančiai mūsų tėvynei — skirtumas susidarytų tik tas, kad Biliūnas jei būtų gy-

vas, išgirstų nuo lietuvių liaudies, krauju apsvaigusios „patrioto", niekšingo tėvynės išdaviko vardą. Nes šiandien toji pat reakcinga, tik tautiškais rūbais apsikabinėjusi, šmėkla gaubia mūsų kraštą, po kurios juodų sparnų priedanga mėginama deginti ne sodžius, bet žmones Tauragės gatvėse, kur tas pats kruvinas siaubas triumfuoja mūsų tėvynėj, naikindamas visokius vilties pragedrulius.

Ir vėl kokia skaudi likimo ironija.

Tų pasikartojančių gyvenime faktų akyvaizdoj, būtų didžiausias prasižengimas, jeigu dabartiniu momentu, minėdami Biliūną, mes pažiūrėtumėm į jo rašytojišką palikimą iš šabloniškai estetiško ar formalio taško, kaip paprastai reikalauja „švelnūs" meno filisteriai.—bet ne iš visuomeniškai socialinio taško, kaip reikalauja verdantis gyvenimas. Jeigu jau kartojasi istorija, tai savaime suprantama, kad kartojasi ir iteratūros istorija, kaip viena gyviausių socialinio gyvenimo funkcijų. O literatūros istorija žino daug faktų, kuomet, net k literatūros kritika, bet ir dailioji literatūra pačių rašytojų būdavo pakelčiama menine publicistika. Kitaip sakant, literatūros istorija žino faktų, kuomet rašytojas gyvenimo arenoj pakeisdavo *lyrą kardu* ir tuomi atnešdavo daug naudos visuomenei. Todel ir mes, turėdami galvoj bendruosius meno reikalavimus, paliksime priderantį Biliūno paminėjimą ramesnėms laikams, — pasitenkindami šiandien, del vietos stokos ir ne nuo mūs asmeniškai priklausančių aplinkybių iškėlimų trumpu apibrėžimu jo raštų pagrindinės idejos.

Mūsų pareiga pirmon eilėn pažvelgti į Biliūną iš tos jo gyvenimo ir darbuotės pusės, apie kurią visiškai nutyli literatūros profesoriai universitete ir šiaip įvairūs baltarankiai paputčikai, mėgdami, kaip jiems prigimta, tspekuliuoti garbingu vėlionies vardu. Reikia pabrėžti tai, kad Biliūnas, kaipo realistas, jau anais tautiško romantizmo laikais nepasitenkino „tautine venybe" ir tuo patriotišku pilkumu, kuriuo anais laikais alsavo taip vadinamoji „lietuviškoji moksleivija ir inteligentija", bet jis pradėjo realai žiūrėti į gyvenimą. Sėdėdamas dar mokinio suole, Liepojaus gimnazijoj, virsta karštu socialdemokratų šalininku ir kartu su bendraminčiais draugais įsipina į darbininkų sąjudį. Darbininkų sąjudžiui, kurio aktingu nariu jis buvo ligi 1904 m., atidavė visas savo jaunas jėgas, nesigailėdamas dargi sveikatos. Be didelių abejonių galima pasakyti, kad radikalus politiškai — visuomeninis veikimas, be kurio vargu jis ar būtų sukūręs tokius giliai realistiškus vaizdus, — buvo jam didžiausiu akstinu ir prie mėginimo savo jėgų beletristikoj. Be to, plačiai išsilavinusiam Biliūnui, kuris laikė *„Socializmą — mūsų išganymu"*, buvo pilnai suprantama, kad darbininkų sąjudį, kuris stato sau tikslu sukurti draugišką ir teisingai organizuotą bendruomenę, — negalima ugdyti bei plėsti vien sausais įkaitintais politiniais obalsiais. o Tikslo atsiekimui reikalingas ir gilus gyvenimo pažinimas, kūrybinių pajėgų organizuotumas, bei visapusiškas darbininkų akyračio išplėtimas. Tie motyvai ir vertė Biliūną, kaipo jautrų žmogų, turinti iš prigimties rašytojo talentą; lygegreta, politinio darbo, rodyti darbininkams kovos kelią siekiant šviesesnio rytojaus realistinėj beletristikoj.

Paimkim jo rašinėlius, kaip *„Be darbo"*, *„Pirmutinis streikas"*, *„Per sapną"*, juk juose Biliūnas iškėlęs žiaurius chaotingo gyvenimo vaizdus, ragina žmones į kovą už savo teises, siekiant to kilnaus socialistiško idealo, kurį jis įkūnijo alegorinėj pasakoj *„Laimės žiburys"*. Tas Biliūno užsimojimas, daro der labiau vertingu jį, netik darbininkų klasės, bet visos Lietuvos visuomenės akyse, kad jis pradėjo lankstyti visai neišdirbtą veik jokių literatūrinių tradicijų neturinčią lietuvių kalbą, stengdamasis ją išreikšti meninės kūrybos vaizduose kilnius humaniškus jausmus, kuriuos jau buvo išreiškusios toli pirmyn nužengusios kultūringos tautos.

Ir taip Biliūnas, viešpataujančios tuo laiku pasauly realistinės literatūros įtakoj, kuria idejinę, utilitarinę realistiką literatūrą,—už kurią ir šiandien pasauliniame maštabe kovoja visuomeniškai-marksistinė kritika. Nežiūrint, kad vėliau Biliūnas pasišalina iš politinio darbo, žinoma ne delto, kad jis būtų atsižadėjęs kilnių humaniškų idealų, del kurių kovojo iki pat mirties, — bet delto, kad jam, palaužus savo sveikatą politinis darbas neapseinąs be demagogijos—įgriso—jis niekur nėra išsitaręs už teoriją „menas menui". Jam, kaipo inteligentingam rašytojui, norėjosi tų kilnių idealų siekti ne politiškomis priemonėmis, bet panauduoti tam tikslui kultūringas meniškos literatūros priemones. Kad taip, o ne kitaip yra — liūdija jo raštų pagrindinė ideja.

Biliūnas, matydamas pilną gyvenimą įvairių nesveikų, anormalių reiškinių, kelia juos pavyzdžiu visos realistinės literatūros meno kūriniuose, visapusiškai, objektingai nušviesdamas ir rodydamas žmonėms tai, ko gyvenime neturėtų būti. Apysakaitės, kaip „Ubagas", „Svečiai", „Joniukai" „Abejonė", „Brisiaus galas"—persisunkusios tuo gelinčios kilnios rašytojo širdies jausmu, kuris kyla matant nuogumoj visą žmonių niekšingumą, jų veidmainingumą, nedėkingumą ir kitus žemus, gyvoliškus instinktus. Rašytojas visa tai gvildena iš pat pašaknų, svilindamas skaitytojams akis meno formoj inscenizuotais nesveikais realaus gyvenimo faktais. Pastabi Biliūno saki fantazija siekia dar toliau, atkleisdama iš mūsų pavergto krašto istorijos tuos lapus, kuomet klasišku liaudies auklėjimo metodu buvo *„Lazda"*, simbolis baudžiavos, ir jei norite šių laikų fašistų valdymo metodų. O kai žmonės, nepakeldami įvairių paridavėlių „Lazdos" smūgių, žūt, būt ginkluoti dalgiais, šakėmis bėga ginti savo elementariškiausių teisių, tuomet realus gyvenimas teikia rašytojui siužetų, kaip *„Liudna pasaka"*.

Argi „Liūdna pasaka" neprimena mums pastarųjų įvykių Lietuvoj, kaip apkvaitusios Juozapatos bėga ieškoti savo Petriukų ir galų gale randa juos kybančius kartuvių vartuose, arba žuvusius nuo budelių kulkos?...

„—Kiek ponų... kokie jie visi gražūs.

„...ar nežinai tamsta, kur mano Petriukas"... — Klaikiai skamba ir šiandien tie Juozapatos žodžiai, prisimenant nelaimingas Tauragės moteris.

Ir vis delto Biliūnas, kaip pridera tikram reali-

stui, pro tuos liūdnus vaizdus įžiūri skaisčią ateitį žmonijai—tą ateitį, prie kurios ji siekia palikdama už savęs tūkstančius lavonų... Tą ateitį, kurion veda sunkūs keliai ir kuriuos siekiant reikia lipti tarp slidžių ir stačių kalnų, kad gana mažiausio neatsargumo ir nelaimingieji slysta žemėn, virsdami akmeniniais lavonais. Gi nuo tos skaičios ateities, kuri šviečia žmonijai kilniu *„Laimės žiburiu"*, paties Biliūno žodžiais tariant, baido visokios šmėklos, tarsi pragaro dvasios laksto aplinkui baisiausiais žvėrimis, gąsdina iš visų pusių, kaukia vilkais, čypia gyvatėmės, loja šunimis. Nuo įvairių balsų ir ba sybių sukas drąsoliams galvos, vargsta kūnas, ir nusilpę jie krenta žemyn pavirsdami akmenimis.

Bet žuvusių vieton ėjo ir eina naujos drąsuolių minios ir lipa į tą kalną, ant kurio dega, kaip gilioj alegorinėj Biliūno paskoj atvaizduotas, — tas „Laimės žiburys", kurį pasiekus, žmonija bus laiminga ir sukurs ant supuvusių dabartinio gyvenimo griuvėsių naują harmoningai organizuotą laisvų bei lygių piliečių brolišką ir teisingą bendruomenę. Tokia humaniška bendruomenė buvo Biliūno idealu, ką mes jaučiame giliai kritiškai įsiskaitydami į jo raštus.

Minint jo sukaktuves, tesinori vieno, kad jos būtų paraginimu kovoje už tuos neatsiektus idealus, apie kuriuos šiandien, paskendę žmonės įvairiuose gyvenimo dumblose, visiškai pamiršta. Mūsų svenčiausia pareiga minint Biliūną, atsistoti į tų drąsuolių eiles, kurie, nebodami nieko, nepasineria melo ir apgaulės rūkuose, bet kartu su visa žmonija siekia „Laimės žiburio".

Todel: —

„Paduokime ranką mes vieni kitiems,
„Ir spindulius laisvės barstykim,
Vargdienių vergiją naikinkim ir jiems —
Gyvenimą naują statykim".

(J. BILIŪNAS).

F. Rogūza.

Po priedanga patriotizmo.

Nesant Lietuvoj spaudos laisvės, kuri galėtų iškelti aikštėn kruvinus fašistų darbus, kurie daromi po priedanga kilnių patriotizmo ir tėvynės „gelbėjimo" obalsių,—tie darbai pačių fašistų lig šiol buvo slepiami. Bet pasipylus emigracijai ir pradėjus eiti emigrantų laikraščiams užsieny — redakcija gauna daug baisių žinių iš plačiųjų Lietuvos masių gyvenimo. Todel nenorėdama, kad tos žinios liktų neužfiksuotos, redakcija sumanė jas be jokių pakeitimų paskelbti spaudoje, skyriuj *„Po priedang patriotizmo"*.

Be to, redakcija prašo visų tų, kurie ką nors svarbesnio patyrė, pergyveno ar matė iš dabartinio Lietuvos gyvenimo, viską pranešti, neiškreipiant pačių faktų. Nes tokių žinių surinkimų, mes atliksime didelį darbą, patarnaudami Lietuvos istorijai, o kartu ir kovai prieš fašizmą.

Redakcija.

1. Butkienė Marė.

Maždaug į 10 dieną po Tauragės sukilimo 154-to šaulių būrio vadas Gaidelis (girininkas) su 8 šauliais, kurių tarpe buvo taip pat Tauragės gelžkelio stoties žandaras Augustas Stepaitis, atvyko į Šilalės valsčiaus. Kreivių kaimo, mažažemę Butkienę Marę, 70 metų amžiaus moteriškę. Pareiškė, kad atvyko ieškoti jos sūnaus Jono, kaltinamo dalyvavime Taurogės sukilime. Sūnaus namie nerado. Butkienė, nežinodama ar nenorėdama sūnaus išduoti — klausima nepasakė jiems, kur jis slepiasi. Šaulių būrio vadas Gaidelis ir žandaras Stepaitis, užsidarė Butkienę į seklyčią ir mušė guminėmis lazdomis. Mušė per galvą, per veidus, per nugarą. Kuomet senė sugriuvo ant žemės, tai mušė gulinčią. Sekantį rytą Butkienės kūnas buvo mėlynų dėmių nuklotas; nuo padarytų žaizdų, marškiniai sutekėjo krauju. Po sumušimo ją apžiūrėjo Pagramanties gydytojas.

Ją kankino apie 3 val. nakties. Kaimynai, kuriuo tai būdu sužinojo, kad Butkų namus užpuolė. Butkų kaimynas Vasiliauskas Jonas, senis 62 metų amžiaus, atbėgo žiūrėti, kas Butkuos dedasi. Jis manė, kad jo amžius jį nuo smurtininkų rankos apsaugos. Bet šaulių būrio vadas Gaidelis sumušė ir Vasiliauską. Gaidelis kirsdamas Vasiliauskui per galvą gumine lazda, perkirto ausies grybelį.

Tuo pat metu šauliai suėmė jaunesnį Butkienės sūnų Antaną, 22 metų amžiaus jaunuolį ir nusivedė nakties metu į mišką. Miške pastatė prie medžo, o

Socializmas mūsų išganymas.

Skaitytojau! Gal būt nusistebėsi dagirdęs, kad aš noriu kalbėti apie socialistus arba socialdemokratus. Kam tai reikalinga? Pamanysi sau, jog nekartą teko girdėti kalbant, kad socialistai — bedieviai ir paleistuviai, kurie nori sugriauti tikėjimą ir valdžią; išnaikinti savastį ir šeimyną — žodžiu sakant, vieton senų papročių, užvesti kokią tai naują tvarką. Teisybė. Šiandien tokias kalbas, apie socialistus, nesunku išgirsti ir, pasiremdamas tomis paskalomis, nevienas juos keikia, kaip kokius piktadėjus, ir užsikiša sau ausis, kad negirdėti jų išsiteisinimų. Bet būkime kantrūs: jei mes ką keikiame ar neapkenčiame, tai nors žinokime, už ką. Tuo tarpu, ar kiekvienas žino, už ką jis keikia arba neapkenčia socialistų? Ar kiekvienas gali pasakyti, kad jis nors kiek pažįsta anų reikalavimus ir mokslą, kuris su tokiu pasisekimu platinas tarp darbininkų? Labai galimas daiktas, kad ir Tu, skaitytojau, to socialistų mokslo gerai nepažįsti; o tuo tarpu, gal būt, priguli dar prie aršiausių jų priešų. O ar yra išrokavimas mąstyti blogai apie tuos žmones, ačiau jų nepažįstant?..

Garsas apie socialistus jau plačiai pasklido ir mūsų krašte: net sodžiuose tankiai galima tą vardą išgirsti. Vienok mūsiškiai, ypač sodiečiai, girdėdami apie juos iš kelintų lūpų, semdami žinias iš abejotinų šaltinių, tikro supratimo apie juos neturi. Suprasti socialistus—būtinas dabar kiekvienam dalykas, nes ar šiap ar taip, jeigu dar nepriseina, tai jau neužilgo prišeis visiems su jais rokuotis.

Delto tai ir norėčiau savo skaitytojui suteikti apie juos nors keletą trumpų žinelių. Tikiuos, jis bus kantrus ir viską atydžiai perskaitys. Džiaugsiuos, jei suteiksiu jam nors silpną, bet neiškreiptą supratimą, apie socialistus, jei pajudinsiu jame norą arčiau susipažinti su jų mokslu. Sąžinė gi ir sveikas protas patars skaitytojui, kuo jis turi būti: ar bendru ar priešu socializmo.

Kitam jau pats žodis: „socialistas" yra baisus, tartum kalbama apie kokį vagį ar žmogžudį. Tuo tarpu tas žodis paeina iš lotiniškos kalbos ir lietuviškai reiškia bendrą draugą, talkininką.

šaulių būrio vadas Gaidelis padavė komandą į Antaną šauti. Nešovė todel, kad vienas šaulys, Če as Jonas, užprotestavo. Bet šautuvų buožėmis ir guminėmis lazdomis sudaužė jaunuoliui Antanui galvą, burną, krutinę, pečius.

Aatanas Butkus sukilime nedalyvavo ir niekuo nebuvo kaltinamas.

Nukentėję, del visai suprantamų priežasčių, savo budelių netraukė teismo atsakomybėn.

(B. d.).

Red. pastaba: Šias žinias redakcijai suteikė Butkienės Marės sūnus Jonas, kuris po egzekucijų buvo grįžęs namo ir vėliau emigravo užsienin.

Antroji Pabaltės valstybių studentų socialistų konferencija.

Latvijos socialistinių studentų organizacijų „Zemgalia" ir „Klints" pastangomis, 1925 m. Rygoj buvo sušaukta pirmoji Pabaltės valstybių studentų socialistų konferencja. Primoje konferencijoj viešai turėjo progos susitikti pirmą kartą Latvijos, Lietuvos, Lenkijos ir Estijos socialistinės studentijos atstovai. Tas pirmas susitikimas buvo tuo svarbus, kad nežiūrint įvairių kliučių, buvo užmegsti tamprūs socialistiniai ryšiai, tarp minėtų valstybių studentijos. Tiems ryšiams palaikyti, buvo įsteigtas Centralinis Biuras, į kurį įėjo iš visų valstybių po vieną atstavą. Be to, nutarta tokias konferencijas šaukti nuolatos kiekvienoj valstybėj, kad tuomi duoti galimybės sueiti socialistiniam jaunimui artimesniam kontaktan ir susipažinti su vietinėmis sąlygomis.

Sveikintinas yra toks dalykas pasaulio socialistiniame sąjudy, o ypatingai jaunose Pabaltės valstybėse, kur socialistinis sąjudis vis smarkiau ir smarkiau pradeda atbusti, nuvertus cariškąjį režimą.

Kilnių socialistiškų idejų kupini, šiemet vėl susirinko minėtų valstybių studentai socialistai į II-ją konfenenciją. Konferencija iš eilės įvyko Estijoj, Tartų mieste, 26 ir 27 lapkričio, kur dalyvavo 6 atstovai iš Latvijos, 6 iš Lietuvos, 3 iš Lenkijos ir 6 iš Estijos.

Atidarius Cent. Biuro pirmininkui drg. Augustui Celminšui antrąją konferenciją Tartų studentų name, buvo išrinktas prezidiumas. Prezidiuman išrinkta: Aug. Celminš (Latvija), Makart'as (Estija) An. Kmitaitė (Lietura), Zig. Kupankevič'ius (Lenkija). Iš rimkus prezidiumą, prasidėjo gausingi sveikinimai, kurie parodo viso socialistinio pasaulio susidomėjimą, Pabaltės socialistine studentija. Be to, į šą konfenenciją buvo atsiųstas ir socialistinio jaunimo internacionalo atstovas drg. Jäker'is iš Karaliaučiaus, kuris savo sveikinimo kalboj apibudino konferencijos svarbą ir palinkėjo sekmingos darbuotės susirinkusiems.

Po sveikinimų, buvo priimta sekanti rezoliucija: „Latvių, Lenkų ir Estų delegacijos, dalyvaujančios Pabaltės valstybių socialistų studenty konferencijoj Dorpate. 1927 m. 26 ir 27 d. lapkričio, konstatuoja, kad

1) vienoj iš Pabaltės valstybių, t. y, Lietuvoj, viešpatauja fašis inė gauja, kuri 1926 m. gruodžio mėn. ginklo pagalba užgrobė valdžią į savo rankas ir išnaikindama demokratinę krašto satvarką, politines laisves,—prieš norą lietuvių Tautos, vietoj liaudies demokratijos, įvedė žiaurią fašistinę diktatūrą;

2) dabartiniai Lietuvos valdovai stengiasi pasireiškiantį demokratizmą visuomeniniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime visiškai prislėgti, ir su fašizmui savitais dezorganizaciniais metodais, terorizuoja visas darbininkų ir šiaip progresyves organizacijas, stengdamiesi visus aktingesnius žmones, kurie del tų ar kitų priežasčių nepatinka lietuviškėms diktatoriams, persekioja ir šalina iš visuomeninio darbo;

3) nuo to kruvinojo teroro kenčia netik darbininkai ir valstiečiai, bet ir pažangioji inteligentija bei kultūriniai Liituvos darbininkai: studentai, mokytojai, rašytojai profesoriai ir k.

4) fašistinė Lietuvos diktatūra sudarė tokią padėtį, nuo kurios gręsia pavojus ir kitoms demokratinėms Pabaltės valstybėms.

Todel atstovai, socialistinės studentijos Lenkijos, Latvijos ir Estijos, išneša griežčiausį protestą prieš dabartinį režimą Lietuvoj ir reikalauja Vardan Kultūros ir Demokratybės.

1) Panaikinti terorą prieš visuomeninius ir kultūrinius Lietuvos darbuotojus.

2) Panaikinti teroristinį režimą.

3) Atstatymo demokratiškos santvarkos ir politinių laisvių.

Pabaltės valstybių socialistinė studentija, reiškia vilties, kad Lietuvoj, pagalba demokratinių jegų, pavyks kraštą pastatyti į demokratijos ir progreso kelią.

Kaip matome, žodis tas netiktai nieko nereiškia baisaus, bet dar kiekvienam turėtų meiliai skambėti, kaip draugas, ar prietelis...

Nuo senų senovės tarp žmonių buvo turtingi ir vergai, ponai ir mužikai. Tokių žmonių tvarkoj, nors ir atsitikdavo atmainos, bet labai silpnos, beveik nepasergėjamos. Del to ir ponai ir vergai priprato manyti, kad taip jau matyt pats Dievas paskyrė vieniems nieko nedirbti ir būti laimingais, kitiems gi—lieti prakaitą ir nešti sunkų vergijos jungą.

Visi manė, kad visiems negali būti gerai. Delto atmainyti tokį surėdymą, pagerinti žmonių padėjimą, nei ponams nei vergams neatėjo į galvą: vieni, ir be to, buvo laimingi ir sotūs, kiti gi – bailūs ir tamsūs, priegtam ir vargo prispausti. Vienok laikas bėgo, mokslas augo, augo ir susipratimas. Prisižiūrėdami žmonių gyvenimui kai kurie įgijo tikresnes pažiūras,—pradėjo suprasti šaltinius ir priežastį vargingo žmonių padėjimo. Atsirado tikėjimas, kad gyvenimą galima sutaisyti geresnį ir laimingesnį, ne tokį, kaip dabar. Tie visi žmonės ir buvo socialistų pranokėjais. Visaip jie galvojo, kaip tą gyvenimą pataisyti, kaip padaryti žmones laimingais, kaip išnaikinti skriaudas ir įvesti lygybę. Žinome, kad ir Jezus Kristus jau pirm dviejų tūkstančių metų mokino žmones lygybės ir brolybės; buvo šalininkų ir apgynėju, nuskriaustųjų ir vargdienių, ir liko apkaltintas, ir nukryžiavotas, kaipo baisiausias maištininkas ir valdžios priešas. Tiktai tas Kristaus mokslas valdžios ir didžponių rankose paskiau buvo iškreiptas ir sudarkytas,—ir dabar jie, o ne vargdieniai, juo naudojasi. Dabar net tuos, kurie kalba apie brolybę ir lygybę, pradėjo vadinti Kristaus priešais ir visaip juos persekioti.

Pagaliau, šimtą metų atgal, praminė juos socialistais, kurie dabar visiems tapo baisūs. Bet pirmieji socialistai buvo ne tokie, kaip dabartiniai. Tie pirmieji tikėjosi pagerinti vargdienių padėjimą su pagalba pačių didžponių ir valdžios; jie ilgą laiką manė, kad didžponiai nustos pagaliau skriausti žmones ir patys nieko nedirbti; nustos atimlioji nuo vargdienių paskutinį duonos kasnelį. Jie vis tikėjo, kad ponus geruoju galima bus perkalbėti buti teisingais ir susimylėti ant nelaimingų žmonių. Jie tikėjo į „geras" jų širdis, į jų „krikščioniškus" jausmus ir į meilę artimo. Del to labiausiai stengėsi raštais ir žodžiais tuos didžponius

Lietuvos draugų kovoj, su fašistinėmis pajėgomis, visos simpatijos Pabaltės socialistų studentų yra Lietuvos darbininkų klasės pusėj.

Akyvaizdoj socialistinio augimo visam pasauly, konferencija giliai įsitikinus, kad socializmas laimės ir Lietuvoj ir duos galemybės, laisvam ekonominiam, politiniam ir kultūriniam lietuvių tautos augimui.

Tegyvuoja socializmas!
Tegyvuoja internacionalas!
Valio demokratinė Lietuva!"

Rezoliucija priimta karštu delnų plojimu.

Po pietų, pertraukos konferencija tęsiama toliau. Išrinkta visa eilė komisijų, kurios patiekė atatinkamus nutarimus. Beto, buvo išklausytas vienas referatas

Vakare estų buvo suruoštas universiteto auloje studentų koncertas, kuris parodė, kaip toli yra nužengę estai meno darbe, polyginus su mumis lietuviais.

Sekančia diena skaitomi referatai. Visose referatuose buvo pareikšta pagrindinė mintis, kad studentai išrikiuotu savo proto pajėgas ir žengtų su visu darbininkų pasauliu į šviesų, kultūringą socialistinį rytojų. Tam reikalingas gilus pasiruošimas, supratimas svarbių pajėgų ir nenuilstamas darbas darbininku tarpe. Šiandien tas itin svarbu, kuomet reakcija visam pasauly kelia galvą, stengdamasi išnaikinti socialistinį darbininkų sąjudį.

Iš klausius referatų, išrenkamas naujas C. Biuras uždaroma antroji konferencija. Jos atstovai, kupini kilnių socialistinių idejų ir naujų pajėgų, apleidžia akademiškąjį Dorpato miestą. Reikia tikėtis, kad tokios konferencijos bus akstinu greitesniam socialistinio sąjudžio augimui, kuris netolimoj ateity pajėgs nušluoti reakcingus pasaulio gaivalus. *A. A.*

Draugams.

Draugai! Juk da jauni mes esam visi
Da dega mūs širdys krūtinėj;
Da rankos mūs stipros, mintis da drąsi,
Da trokštam tarnaut mes žmonijai.

Į ateitį žiūrin visi mes linksmai,
Kur aušra raudona jau teka,
Į laisvę žmonijos mes tikim tvirtai;
Balsiau jau vargdieniai prašneko.

Da mes neatšalom! Silpnumas šalin!
Da verda inkaitintas kraujas!
Štai balsas į kovą visus mus vadin —
Jau gimsta gyvenimas naujas.

Tai žengkin išvieno mes drąsiai pirmyn,
Raudoną veliavą iškelkim,
Ir pančius nelaisvės numetę šalin,
Ant amžių vergiją prakeikim.

Pakelkime drąsiai mes savo balsus,
Prieš priešą išvieno sustokim,
Sukvietę į būrį vargdienius visus,
Lygias jiems teises iškovokim.

Nepulkime dvasioj, nelenkim žemyn
Galvų mes prieš svieto galiūnus,
Bet ženkime drąsiai pirmyn ir pirmyn,
Po kojų pamynę didžiūnus.

Nors žada mus priešai gelžiniais kankint,
Bet jų mes daugiau nebijosim —
Ir mes įgalėsime juos išnaikint,
Tiktai jei išvieno kovosim.

Mes linksmo pavasario kregždžių balsai,
Mes pranašai naujos gadynės
Mes šviesą vargdieniams nešiojam viešai,
Viltis pavergtos mūs Tevynės!

Lai balsas garsus mūs pasklysta plačiai
Aplinkui, kaip laisvės naujiena,
Lai puikųs troškimai ir didi darbai
Pagražin jaunystę kiekvieno.

Draugai! Juk da jauni mes esam visi,
Da dega mūs širdys krūtinėj;
Da rankos mūs stipros, mintis da drąsi —
Aukokim jėgas mės Tėvynei.

Paduokime ranką mes vieni kitiems
Ir spindulius laisvės barstykim,
Vargdienių vergiją naikinkim, ir jiems
Gyvenimą kitą statykim.

1 03 m. *Iš Biliūno raštų.*

---

ir valdžią perkritikuoti, įkvėpti jiems socializmo dvasią. Bet tas darbas buvo bergždžias. Vietoj širdingo atsinešimo ir teisybės,, jie sutiko pasityčiojimus ir persekiojimus. Tada ir socialistų širdys sukietėjo. Jie pamatė, kad nuo tyrtingųjų geruoju nieko negausi. Naujieji socialistai pradėjo elgtis kitaip. Jie išgalvojo, kad reikia tiktai tuos varguolius apšviesti, išaiškinti jiems jų padėjimą,—tada jau jie ir patys mokės ir galės išreikalauti sau lygių teisių ir laisvės, kurių jie dabar neturi.

Jie pradėjo platinti savo mokslą tarp darbininkų—iš pradžių miestuose po fabrikus, o ant galo ir po sodžius. Ir socialistai neapsiriko. Jų šalininkų skaičius visuose kraštuose neišpasakytai greitai pradėjo augti; žmonės subruzdo, sujudo, ir tuojau visur pradėjo patys reikalauti sau nuo valdžios laisvės, nuo savo darbdavėjų—geresnio užlaikymo. Nars buvo aukos ir persekiojimai, bet valdžia ir didžponiai noroms nenoroms turėjo po kiek nusileisti žemyn, ir nors išpalengvo pildyti darbininkų reikalavimus, kurie kas dieną darosi vis didesni ir rimtesni. Kituose kraštuose darbininkai jau gerokai tokiu būdu pagerino savo gyvenimą, liko apšviestesniais ir laimingesniais, o kas svarbiausia—įgijo laisvę. Ant galo tas judėjimas užgimė ir mūsų krašte. Ir mūsų krašto žmonės—darbininkai pradeda jau kiek kilti iš miego ir, pratrynę akis, su pastebėjimu žiūri į savo vargingąjį padėjimą, galvoja ir rūpinas apie geresnę ateitį. Nors judėjimas prasidėjo dar taip nesenai, bet jau daug yra atbudusių. Kasmet valdžia su baime laukia pirmos gegužės - visotinos darbininkų socialistų šventės,—ir kasmet mato, kaip jų skaitlius greitai auga. Garsas apie socialistus pasklido visur: visur pradeda iš pradžių tyliai ir bailiai, o paskui vis balsiau ir drąsiau apie tai kalbėti ir mąstyti. Ir tas viskas, nežiūrinti taip baisius teroriškos valdžios persekiojimus. Jau net ir maskolių valdžia daro šiokius tokius palengvinimus, būk tai iš savo gero noro, kad tik kaip nors sutūrėti tą judėjimą, taip ūmai išdygusį ir taip greitai auganti. Bet tas valdžiai nepavyks. Ar ankščiau, ar vėliau ta valdžia turės kristi, ir užleisti savo vietą patiems žmonėms, kurie patys geriau mokės apsirūpinti savo reikalus, kaip tas jau iš dalies yra kituose kraštuose.

Ir taip, socialistai tie žmonės, ką rūpinasi apie

Laiškai iš Vakarų Lietuvos.

1.

Visos jėgos išvien.

(Žodis iš „laisvosios“ Lietuvos).

Krilovas savo pasakėčioj „Gulbė, lydeka ir vėžys“ davė ryškiausį nesutartinumo pavyzdį. Gyvenime neretai pasikartoja to rusų pasakėtininko atvaizduotas gulbių, lydekų ir vėžių darbas. Ypač jis pastebimas šiandien mūsų neperdaug pajėgioj opozicijoj. Jau nuo pat gruodžio 17 d. priešfasistinės jėgos skaldėsi ir, nors siekdamos to paties tikslo, vis delto negalejo rasti bendro kelio ir bendro žodžio. Nereikia nė aiškinti, kad tie savitarpiai vaidai nepaprastai silpnina jau ir taip posilpnes laisvės kovotojų pajėgas, leisdami išbujoti ir įsigalėti fašizmui. Prasitardamas tuo reikalu iš „laisvosios“ Lietuvos, spaudžiamos smetoninkų padų, nemanau savo žodžiu padaryti opozicijoj šventos santarvės. Nuomonių ir taktikos skirtumų visuomet buvo ir bus. Ir būtų naivu norėti juos visus panaikinti.

Bet paskutiniųjų dienų įvykiai mūsų opozicijoj, ypač emigrantų tarpe, verčia mus, likusius kovoti fašistinėj Lietuvoj, ne tik p.isiminti Krilovo pasakėčią, bet ir rimtai susimąstyti, ar taip tarpusavy riedamiesi mes pajėgsim nuversti Smetonos diktatūrą. Ypač mus nuliūdino Emigrantų Kongreso įvykiai Rygoj. Susipažinę su jo eiga tik iš fašistinės spaudos, tiesa, mes negalėjom gauti tikro to kongreso vaizdo, bet jau imant ir per pus tą, kas buvo reakcinėj spaudoj rašyta, užtenka, kad padaryti išvadą, jog ten neviskas buvo tvarkoj. Gi rietis šiandien tarp savęs, kai reikalingas didžiausias jėgų bendrinimas, yra netik žalingas, bet tiesiog revoliucinį Lietuvos judėjimą slopinąs dalykas. Kovos draugai! Fašizmas išnaudoja kiekvieną mūsų savitarpį nesutikimą, kiekvieną savitarpį ginčą. Rygos Kongresas padarė netik didelio įspūdžio, bet ir didelės baimės fašistams! Tačiau jis būtų dar labiau paveikęs, jei būtų ėjęs sutartinai. Dabar gi buvo skaudu skaityti fašistų spaudoje tie pasitenkinimo žodžiai, kuriais klykavo Smetonos šuniukai, džiaugdamiesi Kongreso nesutartinumu.

Šiandien mes turim palikti nuošaly visus savitarpius ginčus, pažiūrų ar įsitikinimų klausimais. Pasiginčyti dar bus laiko ir vėliau. Dabar gi reikia kovoti. Užtat susimildami nebesiriekite savo spaudoje. Toleruokite vienas kitą. Mūsų visų tikslas vienas,—nuversti fašizmą Lietuvoj. Raskim ir bendrą kelią tam tikslui realizuoti. Savitarpiai ginčai šalin Dabar gi visos jėgos išvien!

Tai žodis iš fašistinės Lietuvos. Ir tą žodį taria daugelis. Lietuvos politiniai emigrantai ir laisvės kovotojai — išgirskite jį!

Žig.

Šiauliai, 1927—lapkr. 14 d.

2.

Viename savo laiškų rašiau tau, kad anglai ir prancūzai verčia Voldemaro vyriausybę tartis su lenkais. Gal bus tau įdomu sužinoti, kaip jie tą savo spaudimą realizuoja. Vieną kartą, važiuodamas Šiaulių link, sutikau vagone turtingą Klaipėdos krašto dvarininką ir pramoninkę p. X. Bepasakodamas apie blogus Klaipėdos krašto vokiečių santykius su centru Kaune, jis pareiškė vilties, kad Lietuva užmezgė ryšius su Lenkija ir tuo pagerins ekonominęl Kaipėdos padėtį. Paklausus man, kurį ryšį tie santykiai turi su Klaipėdos reikalais jis pradėjo įrodinėti, kad lenkų ir lietuvių ginčas kenkiąs ne vien Klaipėdai, bet ir visai Lietuvai. Ir štai delko. Anglų bankininkai ir finansinės firmos buvo suteikusios kreditų stambesniems Lietuvos ūkininkams ir pramoninkams. Jis pats iš vieno banko Londone gavęs kredito 30.000 svarų sterlingų sumai su 8% palūkanų metams. Lietuvos vidaus tvarkai pairus ir lietuvių lenkų ginčui paaštrėjus, anglų bankininkai visus kreditus iš Lietuvos ištraukę. Jam buvo palikę apie 20.000 litų, bet dabar ir tuos reikalaują sumokėti. Kol, sako, Lietuva nesutvarkys savo vidaus reikalų ir neužmegs ryšius su lenkais, tol anglai neduos mūsų kraštui ne vieno šilingo. Apie prancūzų kreditus ir minėti nereikia. Jų Lietuva neturi, nes prancūzai viską, ką turi kiša į Lenkiją. Taip pat iš Lietuvos bėga su savo kapitalais ir kitų kraštų finansistai. Kitiems ne tiek baisus lietuvių ir lenkų ginčas, kiek po 17 gruodžio pasireiškusi mūsų vidaus gyvenime suirutė, kurią tebeplėčia valdžios ir diktatūros ištroškę dabartiniai Lietuvos viešpačiai.

Tas mūsų sufašistėjusios vyriausybės akiplėšiškumas pradėjo veikti ir kaimą. Gyviau ir tiksliau mūsų

---

pagerinimą žmonių—darbininkų padėjimo, nori iškovoti jiems lygias su kitais teises, kad kiekvienas pilnai galėtų naudotis savo darbo vaisiais, kad ne būtų skriaudų ir neteisybės, bet kad viešpatautų lygybė ir vienybė tarp žmonių. Bet mūsų krašto socialistams yra reikalingiausi politiška laisvė, be kurios negalima pagerinti žmonėms, kartu ir tautoms laisvę spaudos, kalbos, tikėjimo, mokinimo savo vaikų, susirinkimų ir visokių draugyščių. Kitų šalių socialistams reikalauti to nuo savo valdžios jau nebereikia, nes tą laisvę jie jau turi iškovoję. Išreikalausime ją ir mes. Visas stiprumas maskolių valdžios dabar pasiremia tiktai ant kariuomenės; darbininkai, dalis ūkininkų ir apšvestesniųjų jau yra jos priešai; o tų priešų skaičius kasmet baisiai greit auga. Bet ir kareiviai jau pradeda suprasti savo padėjimą, nes jie juk yra žmonių — darbininkų sūnus; jau ir dabar atsitinka, kad jie atsisako šaudyti į savo brolius darbininkus. Ilgainiui susipratę kareiviai, vietoj šaudyti savo brolius ir draugus, atgręž sandyklių galus ant pačios valdžios ir jos šalininkų.

Susigėdusi valdžia, be jokio kraujo praliejimo (? Red.), turės nusileisti ir kristi.

Palikę laisvais žmonėmis, lengviau ir greičiau galės pagerinti savo padėjimą ir padaryti jį laimingu ir teisingu. Ateitis, be abėjonės, bus mūsų. Atminkim, kad valdžia susideda tik iš caro ir valdininkų — socialistų gi draugais, jei ne šiandien, tai rytoj, paliks visi darbininkai, ūkininkai ir apsišvietusieji,—o jų milijonai: visi—ir lietuviai, ir maskoliai, ir lenkai, ir žydai eis iš vieno prieš caro terorą; didžponius ir kitus prispaudėjus... 1903 m. VII-4. *Jonas Biliūnas,*

Red. prierašas:

Minėdami Jono Biliūno 20 metų mirties sukaktuves spausdiname jo niekur ligi šiol spaudoj nepasirodžiusį rašinėlį „Socializmas—mūsų išganymas“. Rašinelis nors ir nebaigtas, bet yra itin charakteringas dabartiniams laikams, kuomet Lietuvos liaudžiai šiandien taip pat tenka kovoti prieš fašistų terorą, kaip 24 m. tam atgal reikėjo kovoti prieš caro terorą ir visokius kitus priespaudėjus. Mes manome, kad skaitytojas pats skaitydamas tą rašinį, savo minty sugebės įsivaizduoti vietoj maskolišku prasidavusių agentų, tuos pačius šiandieninės Lietuvos agentus ir carus kurie penisi liaudies prakaitu persirengę tautiškais rūbais. Taikindami gyva rašytojaus mintį prie dabartinių žiaurių reakcijos laiku, ir stengdamiesi realizuoti ją gyvenime, mes tuomi pagerbsime rašytojaus atmintį siekdami jo idealų.

Iš savo puses redakcija reiškia gilią padėką gerb. St. Biliūnėnei-Matijošaitienei, suteikusiai rankraštį.

gyvenimą seką, kaimiečiai gardžiai juokdamės vienas kitam sako, kad kaip aukštai nemėgintų Lietuvos diktatoriukai šokti — aukčiau savo bambos nenušoksią. Iš to aiškiai matyti, kad po gruodžio 17 d. susidarusi tautininkiška idilija jau baigia nykti ir tautininkai su savo pakalikais federantais ir fašistukais skubiai eina prie liepto galo Kad tai yra grynas faktas, o neįsivaizdavimas, patvirtina ir pastaruoju laiku didelis tautininkų ir jų kabineto susijaudinimas ir susinervinimas. Neturėdami po savimis tvirto pamato, jie kaip skęstantis, griebiasi šiaudelio. Tokiu šiaudeliu jiems buvo lietuvių politinių emigrantų kongresas Rygoj. „Jaunakas Zinaś sensacingų revelacijų pasiskaitę“, tautininkai bandė suki iš jų didelį laužą ir ant jo sudeginti valstiečius liaudininkus, socialdemokratus ir kitus pažangesnius Lietuvos žmones. Tačiau iš to nieko neišėjo. Pasirodė, kad tautininkiškos dumplės yra per silpnos ir jas bepūsdami sau akis nusvilino, bet visuomenės neįtikino, kad mūsų politiniai emigrantai užsieny yra pasidavę lenkams ir kitiems mūsų krašto priešininkams. Užtat lietuvių visuomenei teko gera proga sužinoti, kad mūsų vyriausybės sferose ir vyriausiam štabe, ne viskas yra tvarkoj Nežinau, kiek tai yra teisinga, bet žmonės tvirtina, kad Voldemaras turi paruošęs planą taikai su lenkais ir jį vešiąs Ženevon, į Tautų Sąjungos gruodžio mėn. posėdį, kur be kitų, užsienių reikalų ministerių, dalyvausią Zaleskis ir tę žinomas lietuviam Hymansas. Lygiagrečiai kalbama, kad mūsų generalka savo atsakomybe tarėsi su lenkais. Derybos objeku buvęs Vilnius, kurs, strataginiu atžvilgiu, kaip mūsiškiai pripažįstą, negalįs išsilaikyti be lenkų pagalbos. Eina gandai, kad del tų revaliacijų atsistatydino krašto apsaugos ministeris, generalkos viršininkas, kariuomenės vadas ir daug aukštų karininkų. Šiuos žodžius rašant, jie dar tebeina savo pareigas, bet kas bus rytoj — sunku pasakyti.

Pats žinai, kaip iš pradžių buvo iškalbingi, protingi ir drąsūs mūsų gruodžio 17 d. smurtininkai. Jei kas drįsdavo žodį prieš juos pasakyti: „sušaudyti! į Varnius! kalėjiman! Šiandien jie labai sušvelnėjo. Kiekvieną padarytą represiją, dar jai nepasirodžius užsieny, dementuoja per savo atstovus ir labai švelniai kalba su opozicijos partijomis, iš kurių kriksdamai (geresni biznieriai) nesibijo kainos kelti, o valstiečiai liaudininkai (truputį nusigandę Rygos kongreso, truputį del romantiško idealizmo) pradeda nusileisti. Galimas dalykas, kad jų visiškai ir nesutirpins tautininkiška tetulės meilė, bet jų nekaltybei gręsia rimtas pavojus. Apie derybų tolimesnę eigę galėsi patirti iš kauniškės spaudos.

Iš to, kas viršuj pasakyta, neįsivaizduok, kad represijos Lietuvoj sumažejo. Į vietas paleidžiamų iš Varnių siunčiami kiti, o dažnai ir tie patys grąžinami. Vienam Kaune turime daugiau 700 šnipų, kuriems reikia pavalgyti, apsivilkti ir klebonišką išgerti. Tat šiuo metu lietuviškos „dušios“ dar gana gausiai ir gana pigiai perkamos ir pardavinėjamas. Provincijoj žmonės taip susidemorilizavo, kad del ginčo už vištą, del mergos, del menkos bylos skundžiami ir siunčiami iš vienos apskrities į kitą, arba į Varnius. Fašistams pradedant „gyviai“ veikti, spėjama, kad Lietuvos piliečiai bus dažniau kemšami į šulinius, arba siunčiami pas Abraomą alaus atsigerti.

Ryšy su stiprėjančiu Lietuvoj fašizmu, manoma įtraukti į tautinės gardijos eiles ir šaulius. Tačiau pastarioji, po susekto fašistų plano pulti latvių atstovybę Kaune, nelabai norėtų žalmarškinių eiles didinti. Bet jei ateis įsakymas iš viršaus — prieš vėją nepapūsi.

Iš kitų įdomesnių atsitikimų Lietuvoj, verta pažymėti, kad suimtas šaltinio redaktorius ir darbo federacijos centro narys Radzevičius. Ambrozaitis apkaltinęs jį skaldymu sumenkėjusių darbo federacijos jėgų ir vyriausybės padedamas nuteisęs jį duona su vandeniu „atpakutavoti“ už nusistatymą nebalsuoti už repernduma.

Konkordatui sustiprinti atleista apie 1.000 000 litų, kuriais puošiama nauja popiežiaus nunciatūra Kaune. Davatkos pyksta, kad del tos „nunbatūros“ maldos ir poteriai pahrangs ir žada balsuoti prieš referendumą, bet Voldemaras nenusileidžia. Su gardžiais pietumis vaišinami prezidentūroj vyskupų pagalba, net pačiam Juodėjami Mykolui esant opozicijoj, jis (Voldemaras) tikisi „šventabezdes“ (ne mano—v. Kudirkos terminas) suvaldyti.

Toliau pikti liežuviai plaka, kad būdama Romoj mūsų delegacija sumokėjo 30.000 litų už prekybos sutartį su Italija del benanų, kurie dabar Lietuvoj bus vartojami vieton blogai užderėjusių bulvių

Radus Zenkavičiui, į pagalbą Londonan siunčiamas kitas žinomas generolas Chadke, kurs geriau lenkiškai kalbąs ir del to galėsiąs tiksliau su lenkų atstovu Londone pasikalbėti.

Didžiausia sensacija Kaune, tai neva faktas, kad šventasis tėvas priminęs mūsų fašistams, kad konkordatas vis delto turėtų būti seimo ratifikuotas. Ta naujiena taip sujaudinusi tautininkus, kad ju leiboficiozas Lietuvis (iš didelio strioko) pagerbė latvių tautą del dešimtmetinių nepriklausomybės sukaktuvių (faktinai buvo tik derynerių metų). Rašo tautininkų „drigantas“ Gustainis ir kitokių glupstvų, bet kadangi viskas jau rodo, kad tautinikiškos glupstvos nebeilgai tęsis, tai nebeverta jas minėti. Mano laiško pabaiga tegul tavęs neapgauna. Tikrajai demokratijai dar ilgai reikės kovoti su tautininkų akiplėšiškumu krikdemų rožančiais ir net valstiečių liaudininkų žioplumu. Laimėsime, jei dirbsime, o dabar baigiu savo laišką, būdamas tikras, kad Lietuvos diktatūra jau pradėjo savo galo pradžią.

Kaunas, 1927—XI—26.

3.

Lietuvos fašistinei vyriausybei, kuri smurto keliu prisiplakė prie valstybės vairo, beveik kasdien tenka pergyventi labai nemalonūs siurprizai. Apie demokratijos atkaklią kovą su Lietuvos juoduoju fašizmu jau žino visas pasaulis. Jis tinkamai mūsų fašistukų darbus įvertina. Po Lietuvos politinių emigrantų kongreso Rygoj, pasaulinė opinija dar griežčiau nusistatė prieš pono Voldemaro debiutus Lietuvoj ir užsieny. Iš visų ministerių pirmininkų mūsiškis, turbūt, yra „populiariškiausias“. Šaiposi iš jo užsieniai, o krašto viduj jo ir jo pakalikų visi nekenčia kaip pikto šašo. Bet atleisk. Pradėjau apie siurprizus, o nuvažiavan pa belis žino kur.

Lapkričio 26 ir 27 d. Kaunas labai susijaudino del žinių apie vietos garnizono sukilimą prieš fašistinę vyriausybę. Ir ne be pagrindo. Lapkr. 26 dieną pas prezidentą atsilankė trys delegacijos: katalikų su prof. Šalkausku priešaky, garnizono, kuriai vadovavo pulkininkas Šumskis ir kap. Katkus ir partijų: krikdemų (Karoblis), ūk. sąjungos (Mikšys) valstiečių liaudininkų (Lašas ir Žygelis) ir ūkininkų partijos (Petkevičius). Jos visos reikalavo, kad Voldemaro vyriausybė atsistatydintų, o jos vieton būtų sudaryta tautos vienybės vyriausybė. Prezidentas katalikų delegaciją priėmęs, o partijų ir kariuomenės atstovai palikę savo ultimatumus paskurjerį. Naktį į lakričio 27 d. kariuomenė ir policija saugojo elektros stotį, telefonų ir telegrafo susisiekimo įmones ir vyriausybės įstaigas. Ministerių kabinete budejo fašistinių karininkų aviatorių būrys. Bandymas „džentelmonišku“ (aš sakyčiau lekajišku būdu) susitarti su Smetona ir Voldemaru nepavyko. Jie dar kartą pareiškė, kad iš valdžios nepasitrauksią. Voldemarą vertė atsistatydinti ir trys ministerių kabineto nariai, bet ir jų pastangos liko bergzdžios.

Voldemaro jie tuo tarpu nenuvertė, o del jų ne-

gudraus sumanymo, vėl padidėjo reakcija krašte. Iš lapkričio 26 d į 27 d. Kaune suimta apie 40 žmonių, tarp kurių Kvieska, Kauno karo apygardos viršininkas pulk. Petruitis, pulk. Šumskis, kap. Katkus ir kiti. Buvo manyta suimti 300 žmonių, bet nebuvo kur juos padėti, tai kitus palikę kitam kartui. Kvaila istorija. Nestebėtina, kad katalikai ir karininkai landžioja po prezidentūros prieškambarius, bet kad valstiečiai liaudininkai trina savo pečiais prezidento rūmų sienas—daugiau, negu keista. Daug valstiečių liaudininkų yra tuo labai pasipiktinę ir žada protestuoti. „Lietuvos Žinių" redakcijoj jau įvyko keli protesto atsitikimai, bet centrui dar to nepakako.

Lapkričio 27 d. prezidentas susimylėjo ir pakvietė pas save partijų atstovus, su kuriais jau kalbėjo labai protekcionaliai, kaipo su nelygiais sau žmonėmis. Prie susitarimo neprieita ir, kaip girdėti, derybos bus tęsiamos toliau. Fašistai džiaugiasi, kad opozicijos partijos nusispakajino ir ieško modus vendi. Teieškotų sau fašistinių malonių, jei tai nekenktų krašto reikalams. Demokratijos „vadų" pasitarimai stiprina neteisėtosios vyriausybės pozicijas ir silpnina kovą prieš fašistus, kurių ragai gana dideli užaugo. Tai, žinoma, mūsų nusistatymo, fašistų atžvilgiu, nepakeis, bet pikta ir skaudu, kad atsiranda žmonių, kurie ir su fašistais norėtų bendradarbiauti.

Dabar porą žodžių apie kitas sensacijas: del padarytų „Jaunakas Sinas intervių, del Lietuvos ir Lenkijos santykių, pašalinamas iš universiteto prof. Herbačiauskas. Gal čia gudrus vyriausybės manievras apsisaugoti nuo įtarimų, del vedamų derybų su lenkais.

Kaune tvirtinama, kad į užsienį išvyko keli šauliai, kuriems pavesta „apsidirbti" su Plečkaičiu. Tai tiek šiuo kartu. Dirbkite vyrai, o mes jau padėsime, kiek galėsime. „Pirmyn" ir mus visus stumte stumia į darbą prie gražesnės ateities. Jausdami jūsų energiją ir pasiryžymą, krutam ir mes. Įelektrizuotas Lietuvos oras taip pat mus ragina dirbti.

30—XI—27 m.

Laisvoji Gyvenimo Mokykla.

Lietuvos darbo inteligentija, moksleivija ir darbininkų klasė.

(Tęsinys. Žiūr. „Pirmyn" 2 Nr.).

II.

Mūsų moksleiviai... Apie juos rašant, nemažai yra popieriaus primarginta. Todel aš tik keleriais bruožais paminėsiu aplinką, kurioje jie verčiasi.

Dažniausiai sausai brukamas mokslas — kartais dulkėmis, pelėsiais aptrauktas arba net savotiškais lietuviško padaro dažais nudažytas; skurdi lietuviška literatūra; retai kam teįkandama svetima literatūra; negaivus, vos merdįs Lietuvos kultūros gyvenimas; ir iš viso pilkos, niūrios Lietuvos padangės — štai tai atmosfera, kurioje tenka maudytis mūsų jaunuolių sieloms. Sielos — jaunos, miklios, lengvai pasiduoda visokeriopai įtakai. O jei dar aplinka neduoda sultingo peno, kuris maitintų, stiprintų ir sveikai ūgdytų alkaną jaunuolio [1]) sielą, tai ji pasidaro ypatingai jautri, lanksti, atsiliepia į menkiausią vėjo pūstelėjimą. Kas del vėjų Lietuvoj — tai nors vežimais vežk. Politiniai spekuliantai, kad praturtintų partinius kromus ir užtikrintų sau ateitį, į jaunuolių sielas visomis dūdomis pučia. Bažnyčia... dievas... lietuvybė... tautybė... — valio!... valio-o!... O visa kita — laisvamanybė... bedievybė... socialistai... bolševikai.. — prakeikimas! pasmerkimas!... šali-in!... šali-in!... — Triukšmingai aidėja visuose Lietuvos užkampiuose. Taip padūkusiai atakuojamos jaunuolių sielos nebe linksta, bet įlūžta iki gyvosios širdies; ši jaunystės žaizda dažniausiai palieka gilių pėdsakų visam amžiui.

Netenka ir aiškinti, kodel taip pigiai sudaromos skaitlingos armijos pavasarininkų, ateitininkų, tautininkų.

Bet... pasaulis — margas, o žmogus — dar margesnis. Kai vėtros siaučia, ne visi medžiai lūžta. Kai dūdos pūčia, ne visi į jas atsiliepia.

Šiam pašėlusiam sukury išsiskiria atskiri jaunuoliai, kurie nešoka taip, kaip šokinami yra: todel, kad iš prigimties yra ne taip lankstūs, arba todel, kad įstengia suprasti, o gal net intuityviai nujausti pučiamų vėjų smarvę, kaišiojamų nagų purvinumą, spekuliantiškų dovanų tikrąją vertę. Išsilaiko prieš įsiutusius vėjus, išsitiesia. Ir net, atkakliai besispirdami, į kitą pusę nulinksta Susidaro, taip sakant, moksleivių „opozicija".

Pirmoj eilėj į šiuos opozicinius moksleivius aš ir kreipiu savo žodį.

Jau iš to, kas buvo aukščiau kalbėta [1]) turi būti aišku, jog likimas moksleivių, kaipo būsimų „darbo inteligentų" (labai netiksliai vadinamų), yra ankščiausiai susijęs su darbininkų klasės likimu. Tai reikia gerai įsidėti į galvą, dar tebesėdint mokyklos suole. Ir kūno bei dvasios brendimo metu kurti pasaulėžiūrą—ne by kokią, bet grynai darbininkišką, socialistinę. Rutulioti ją, besirutuliojant pačiai asmenybei. Kur medžiagos rasti? — Visų pirma, turiningiausia medžiaga yra patsai gyvenimas. O literatūros — kiek tik nori. Tiesa, lietuvių kalba jos tėra tik trupiniai, bet ir jų nereikia drovėtis: savieji trupiniai yra ypatingai brangūs, jie reikia ypatingai stropiai rankioti ir sąžiningai kramtyti. Turingiausia ir mums prieinamiausia literatūra bus vokiečių: tai juk ištisas socialdemokratiškos minties lobynas. Pagaliau, vertinga yra ir rusų literatūra, kuri kai kuriems gal yra net prieinamesnė, negu vokiečių. Bet vis delto tenka pasakyti, jog be gausios vokiečių literatūros mes toli nenužengsime. Be jos mes galime pasilikti brošiūriniais opozicionieriais, kurie gali šiaip taip laikytis prieš pučiamus vėjus, bet, nepastatę prieš juos savųjų — gyvų, galingų, neįstengs pirmųjų visiškai numalšinti.

Atsiminkime vieną dalyką: „Pozicijos" jėga, bent dabartiniu momentu, yra — jai palankūs visuomenės vėjai; jos parama — šių dienų viešpačių rūpestingas globojimas. Gi mūsų jėga — sąmoningumas, pasaulėžiūros gaivumas, turiningumas ir tvirtas pasiryžimas kovoti del gyvenimo lemiamų siekių; o mūsų naudai gyvenimas, kurio nepakreipia joki vėjai, jokios iš visur sumobilizuotos dūdos, nors į jas pūstų tol, kol patys dūdoriai neplyštų.

Socialistinę pasaulėžiūrą mes turin rutulioti platumon ir gilumon. Augti storyn ir aukštyn. Ir visa galva peraugti tuos dabar skaitlinguosius, kurie pasipūtę nešioja vyresniųjų globėjų užvilktas skraistes, megztas dievotomis rankomis klebonijų pavėsiuos arba pintas skystais vėjų—klajuoklių verptais siūlais.

[1]) Kad nereiktų kartoti, į „jaunuolių" sąvoką dedu abiejų lyčių asmenis.

[1]) „Pirmyn" Nr. 2.

Mes esame, pagaliau, moksleiviai. Tai ir čia turime eiti pirmeiviais. Jei mokslas kartais patiekiamas dulkėmis, pelėsiais aptrauktas, tai vis delto jo sveikąjį branduolį, gyvąjį pagrindą turime geriau suvalgyti ir greičiau. Jei senesniu, ypatingai rusišku, palikimu susidarydavo „amžinų moksleivių“ tipai, tai šiandien mes turim pasakyti: „Šalin amžinas gimnazistas, amžinas studentas! Greičiau į gyvąjį gyvenimą!“ [1]) Nes naujai visuomeniniai tvarkai reikalingi aukštos civilizacijos bei kultūros žmonės, gerai pasirengę darbininkai. Nauja socialistinė tvarka, pagaliau, yra žingsnis ne atgal, bet toli priekin kultūringos žmonijos istorijoj. „Greičiau“ dar ir todel, kad včsasis gyvenimas yra pati geroji mokykla, kurios jokia kita negali atstoti.

Taigi.. rutulioti darbininkišką, socialistinę pasauliožiūrą yra vienas svarbiausių mūsų uždavinių.

Bet mes nepataisomai sunkiai nusidėtume tai pačiai darbininkiškai pasaulėžiūrai, jei taip galvotume: pirma — mokyklos suolas, o tik paskui jau — visuomeninis darbas; pirma teorinė pasauliožiūra ir tik paskui — jos taikinimas gyvame gyvenime. Tai būtų perdėm ne darbininkiškas, ne visuomeniškas galvojimas Tai būtų stojimas į slidų kelią, kuris veda į bergždžią kabinetinį socializmą, į inteligentišką negaliavimą, kurio pamokintinų pavyzdžių turim netolimoj praeityj. Tai yra asmenys, kurie savo laiku iš kabinetų garsiai mušė revoliuciniais lugnais, o paskui — aptilo, susnūdo, paskendo į smulkmenišką miesčioniškumą arba dar blogiau — po truputį, po truputį nuriedėjo iki buržuazisko vežimo ir net tvirtai į jį įsikinkė. Yra jų ir dabarty: dalis jaunuolių, kurie yra karšti revoliucininkai, žodžiu ir net pasiryžę jaunystėje kentėti del „šventų idealų“, bet kurie mano, jog į darbininkus pakanka svaidyti ugningus žodžius iš tolo, apsimovus švarias pirštinaites (kad rankučių nesuteptų) ir tik tuomet, kai šiuose pritvinksta tam tikra revoliucinė nuotaka. Šių jaunuolių likimas yra toks pat, kaip jau minėtų senių. Geriausiu atvėju tai yra nereikalingas balastas, kuriuo tik sunkina ir, be to, jau sunkią darbininkų naštą.

Išėjus iš darbo srities, neprilipti tik prie mokslo suolo, neužsidaryti tik mokyklos sienose, nesiknaisioti vien tik mokyklos tiekiamoje knygoje. Augti, bręsti, mokslintis; lygiagrečiai rutulioti socialistinę pasaulėžiūrą, ir kartu būti gyvų savosios, darbininkų šeimos nariu,—štai mums pagrindinis dėsnis. Ne eiti mums reikia į darbininkus. — Tuščia! Juk mes daugumoj išėję iš jų. Tik neišeiti iš jų šeimos.—Štai kas svarbu. Nenutraukti su ja ryšių, bet dar stiprinti juos, sąmoninti, patiems darbininkiškai sąmonėti ir per tai ugdyti darbininkų galią.

Yra tokių socialistų inteligentų, kurie ilgus mėnesius (o gal net ir metus), kaitinę savo vidaus revoliucinę krosnį, staiga ateina, pranašo rūbais apsivilkę, į darbininkus; išlieja jiems ilgai kaupytą antiburžuazinę tulžį, išberia naščiais atneštus aukščiausių materijų kibirus ir apsilengvinę, kaip moteris po gymdymo, nusiramina, net džiūgauja, atlikę revoliucinę pareigą. Paskui vėl brendina save ir laukia patogios valandos, kuomet vėl galės atlikti „revoliucinę velykinę“. Tai jie vadins aktingu darbu darbininkų masėse. Bet tai yra panašu į nežmonišką namų statymą: per vieną dieną plytas krauti, lipdyti—be tvarkos, be molio, cemento—rišamosios medžiagos; paskui mėnesius laukti, kai vėtros, darganos plytas išdraikys ir visoki pakeleivingi įstasys, vėl ateiti ir vėl krauti griozdoti. ., — ir manyti, jog namas auga, stiebiasi aukštyn, greit jau dangų atrems.

Tai yra ne darbas, o darbo pamėgdžiojimas ir kvailas savęs apgaudinėjimas. Ant tokio darbo mes turime pastatyti didelį juodą kryžių.

Dirbti reikia ne protarpiais, laiks nuo laiko ir dar tik tam tikru būdu nusiteikus, bet visumet, be paliovos. Į darbininkus reikia eiti ne su pranešingais pamokslais... Atsiprašau. Kam eiti? Tik gyventi reikia gyvu darbininkų gyvenimu, dienos rūpesčiais, nelaimėmis, džiaugsmais.

Mūsų moksleivių pašonėj kužda bruzda darbo jaunimas; tai—irgi moksleiviai, tik jiems nelemta buvo eiti tokia mokykla, kaip mes einame; bet užtat jie eina kitą, tiesa, daug žiauresnę — gyvenimo mokyklą. Tik atsigręžti reikia draugiškai vieniems į kitus, atsidaryti priešais stovinčias duris ir — susibendrauti, pasidalyti abiejų mokyklų naudingais patyrimais. Kaip lygūs su lygiais. Pradžia, pirmieji žingsniai turi eiti iš kuklaus, visiškai naturalaus sandarbininkavimo. Tinkamiausi keliai tam—tos gyvos darbininkų jaunimo gyvenimo sritys, kuriose jisai masiniai dalyvauja.

Bendrais bruožais jas paminėsiu.

Visų pirma—įvairios pramogos: gegužinės, vakarėliai, pasilinksminimai. Moksleivių uždavinys—tas pramogas įvairinti, smaginti, turininti; šalinti nesveikus reiškinius; įnešti daugiau protingų elementų, kad pramogos virstų kultūringomis, bet kartu ir linksmomis, jaukiomis; duoti joms, pagaliau, darbininkišką, socialistinį atspalvį.

O kas daugiausia masina, išjudina, įspirgina jaunimą, jei ne įvairių rūšių kūno fiziškas lavinimas — sportas, gimnastika, žaidimai. Tai yra dėkingiausia darbo dirva, kurioje randa vietą visas be išimties jaunimas, neskiriant nei amžiaus, nei lyties, nereikalaujant kurio nors ypatingo pasiruošimo. Čia įsismagina net pats pasyvusis elemen as, kuris šiaip kitose srityse tūno, nesurasdamas, kur savo nagų prikišti. Čia yra geriausia vieta užsimegsti draugiškiausiems santykiams ir jiems gyviausiai sutvirtinti. Iš čia, pagaliau, eina ryšiai, kurie jungia organizuotą jaunimą su palaidu, neorganizuotu, eina vargos, per kurias prisipildo darbininkų jaunimo organizacijos. Net žiūrint egoistinėmis akimis, darbas šioj dirvoj moksleiviams yra beveik naudingesnis, negu darbininkams.

Toliau — bendras lavinimas, mokymas paprastos švietimo abėcėlės — skaityti, rašyti; bendrų mokslo žinių tiekimas; populiarios paskaitos iš įvairių mokslo, kultūros, meno sričių.

Lygiagrečiai š am eina keliai ir į organizacinius reikalus, į darbininkiškos sąmonės ugdymą, klasinio susipratimo kėlimą, socialistinės pasaulėžiūros kūrimą. Prieisime, pagaliau, ir aukštųjų materijų — socializmo, darbininkų sąjudžio pagrindų, kurie savųjų, senai pažįstamų draugų, nuosakiai dėstomi, bus visiems prieinami, įkandami. Neturėsime tuomet reiškinių, labai dažnai pasitaikančių, su kai kurais jau minėtais „inteligentais socialistais“, kurių pripuolamai paleistos žodžių kibirtinės į klausytojus daro tokios pat įtakos, kaip to jauno kunigėlio pamokslas į dievuotas moterėles: „Taip gražiai iš aukšto šnekėjo“... — „O apie ką jau taip, kūmute?“—„Tai, ką čia jau visa suprasi, bet jau taip gražiai, dievobaimingai“...

Čia bus tikras darbas darbininkuose, gyvas darbo originalas, o ne jo nublukusi kopija, ne kvailas pamėgdžiojimas.

Tik taip reikia pradėti ir dirbti, o ne atžagariai.

Iki šiol kalbant apie darbininkus, turėjau galvoj miestų, miestelių, miesčiukų darbininkus. Bet nereikia pamiršti, jog kaimo glūdumoj tūno nepalyginti didesnės masės — lauko darbininkų, bežemių, mažažemių, smulkių ūkininkų. O kas su jeis daroma?

Del to padarysiu mažą pastabą.

Tik pastaruoju laiku soaialdemokratų pradėta

---

[1]) Gink dieve, aš nenoriu įžeisti mūsų senųjų arba dabartinių jaunųjų, kurie liko ar liekasi amžinais moksleiviais tik del to, kad pusiau kovo (pasiaukoja) darbui kitiems arba tiesiog — lėšomis neišgalėjo (neišgali).

kreipti ypatingo dėmesio į žemės smulkųjį ūkį, kuris pasirodė tiek gaivus, jog rodo griežtos tendencijos su savita struktūra įžengti į socialistiniais pagrindais tvarkomą visuomenę. Kai kuriuose kraštuose (Suomijoj Austrijoj, iš dalies Vokietijoj) visi smulkūs ūkininkai, kurie ūkį išdirba patys su savo šeimos nariais, socialdemokratų pamažu yra įtraukiami į darbininkų sąjudžio sukurį; jie daromi nebe pasingais darbo ir kapitalo kovos žiūrėtojais, bet aktingais darbininkų klasės sąjungininkais toje alikaktoje kovoje. Jau ir mūsų socialdemokratinėj spaudoj, nors ir atsargiai, keliamas šis klausimas ir nurodoma į jo ypatingą svarbą darbininkų sąjudžiui ir iš viso Lietuvai. Netenka abejoti, jog greitu laiku šis iš tkrųjų didž ulės svarbos klausimas ir pas mus bus išspręstas bendrais bruožais aukščiau minėta prasme.

Mums, moksleiviams, nereikia nė to išsprendimo laukti. Smulkmenos — nesvarbu, o pagrindai—aiškūs.

Iš senų laikų tūno platūs, gailūs kaimo dirvonai. Tik žvilgterkim ant greitųjų į jų užpelėjus us plotus, ir pamatysime.

Smulkūs, bet aštrūs rūpesčiai — del duonos kasdienės, rūbo lapoto, bato vos vos neskylėto; nepavydėtina praeitis, niūri daba tis, tamsi, paslaptinga ateitis — skurdi buitis. Amžiais pasikartojančios bažnytinės iškilmės, duslūs, snaudulingi vargonų garsai, nuobodžiai šventablyvi arba įkirūs keiksmais pamokslai; metais pasikartojančios šventės, atlaidai, turgai; senai pažįstamos pasmirdusios karčemos, tik tautiškomis iškabomis, šventųjų pave kslais ir lietuviškais tvarkos dabotojais; senobinės sueigos, vakaruškos, griščikai, tik moderniniais, o kaimo dar daugiau sumoderniitais šokiais ir sumiesčioninta etika; ir retkarčiais — susirinkimėliai, vartinimėliai, žmoniškesni pasilinksminimai, kai kada viens kitas laikraštėlis — nabagėlis, knygiūkštė — klajokė paskaitėlė — siratėlė. — Štai ir mūsų kaimas su lietuviškos kultūros pragiedruliais. T esa, yra ir pilietinio bei politinio sąmoningumo žymių. Laikas nuo laiko, politikos sūkūringais mome.ntais atvažiuoja įvairaus plauko „veikėjai". Prieš išsiž ojusius kaimiečius jie išberia visus savo išminties lobius; išdėsto valstybės, piliečių, klausytojų reikalus, teises, pareigas ir, gink dieve, nepamiršta savosios iškabos reikalų; tai ge ros nuotaikos valandai visus klausytojus padaro sąmoningiausiais, valstybingiausiais ir net kultūringiausiais krašto piliečiais; kartais net „suorganizuoja", keliems metams darbo pagrindus „pastato". Bet... politinei karštligei praėjus, viskas suslūgsta, aprimsta, grįžta į senas vagas. Mūsų „veikėjai" pirmieji nurimsta — greitai nutūpia, kur tupėjo. Vienas sau paliktas kaimas, žinoma, politiniai „sąmonėja". Tik tas „sąmoningumas" dažniausiai sukasi apie tai: linkti į bažnyčią - ar spiauti į jos duris; kalbėti poterius—ar aliuzngti apie klebono gaspadinę; susitikus kunigą, apsilaižyti iš džiaugsmo ir trilinkai susilenkti — ar nusisukti į šalį arba net liežuvį parodyti.

Tokia tai, trumpais bruožais brėžiant, yra mūsų triūsančio kaimo aplinka.

Neliestų dirvonų—nors parduok. Darbo — nors atimk.

Visų pirma, reikia padėti triūsiančiam kaimui greičiau išbristi iš klampios inertinės balos, amžių amžiais rūgstančios ir dar šviežiomis mėlėmis rauginamos. Reikia padėti jai atsipalaidouti nuo plokščio politikavimo, kuris neina toliau „dievotų" ar „bedieviškų" maldų, katekizmų. Baigti su dar tebegarbinamais senoviškais prietarais ir užkirsti kelią naujai gimstančioms ištvirkimo sekloms. Drąsiu mostu reikia nuplauti visas senąsias ir šviežiąsias sutras, tebemurzinančias išvargintą kaimo kūną.

Ir — žiebti sveikos politinės sąmonės, kupinos gyvo turinio, o ne barškalingų formų. Duoti ugnies, kuri padėtų greičiau triūsianč.am kaimui susiformuoti į kūriamąją pajėgą, stiprią kultūringumu, politinių tikslų supratimu į pajėgą, kuri būtų didžiausias ramstis visiems Lietuvos darbininkams kovoje už jų klasinius, ir bendrai žmoniškus, gilıai kultūrinius reikalus

Mūsų, socialdemokratinio nusistatymo moksleivių, uždavinys yra — užbrėžtąja vaga dirbti pirmoj eilej kaimo jaunimo tarpe Šis darbas, organizaciniu atžvilgiu, del specifiškos kaimo prigimties, yra sunkesnis, bet, antra vertus, kai kuriais atvejais jis yra net artimesnis, nes neapsiriksiu juk pasakęs, jog daugumas mūsų yra išėję iš triūsiančio kaimo pastogių.

Kaip, iš kur, nuo ko pradėti?—Antraeiliai klausimai. Dirva yra, tik mūsų norų, pasiryžimų trūksta. Tiesa, darbo sąlygos kaime žymiai skiriasi nuo miesto, bet vis delto ir čia, manau, taikintini tie patys pagrin diniai dėsniai, mano aukščiau pažymėtieji.

Baigiant prisiminkime dar kartą, kai kuriuos „inteligentinius" visuomenės veikėjus, kurie į mases neša kabinete gražiai surazgytas idejas ir neabejotinai tiki, jog jas, kaip bematant, suvalgys, sukramtys, persiims jomis, įgys reikiamos galios, pasiryž mo dirbti kurti, ir per tai taps pačios palavintos, išganytos, o jų, nepaieptuosius pranašus, į amžinas, kaipo nemirštamus vadus.

Ši „vadų" ir plebėjų" teorija yra griežtai smerktina ir marksistiškai galvojanč ų žmonių senai jau palaidota, net pelenais apibarstyta

Neužmirškime, jog politinių bei visuomeninių idejų pilni ne tik kabinetai, bet ir patvoriai. O kodel dauguma jų, nespėję pasirodyti, patenka į šiukšlyną, kur auga tik dilgės ir usnys? Kodel tik keletas idejų pasirodo tiek gaivios, jog išsilaiko prieš nežmoniškai padūkusius puolimus? Todel, kad pirmosios idejos yra kilusios atitrauktuose nuo gyvenimo kabinetuose, tuo tar pu, kai antrosios išeina iš sūkūringo gyvenimo gelmių. Nes tik tos politinės bei visuomeninės idejos randa gyvo atbalsio gyvenime, kurios atatinka visuomenės grupių santykiams, kurios patenkina naujai kylančios visuomenės klasės reikalus. Fizikos sąvokomis kalbant, tos idejos yra gyvos, kūrimo pats gyvenimas rezonuoja. Konkrečiai kalbant, naujai kylančioje darbininkų klasėje tos idejos teprigija, kurios visiškai atatinka jos visuomenę būklę. Atsiminkime, ksd darbininkų sąjudis pats suvaime, gaivuliniai yra socialistinis, o ne koks nors kitoks. Vadinasi, socialistinės idejos yra perdėm darbininkiškos idejos; jos visiškai atsako gaivalinius darbininkų uždavinius. Iš čia bus suprantama, kodel socializmas, o ne kuris kitas „izmas", pasirodė tiek gaivus, tiek galingas, jog sucementota jos mokslu darbininkų klasė drąsiai žengia priekin, visiškai neabejodama del jos laimėjimų.

Politinės bei visuomeninės idejos gimsta ne kabinetuose, bet sūkūringo gyvenimo viduriuose. Darbininkų klasės būklė visuomenėje, santykiai su kitomis visuomenės klasėmis, jos vieta visuomenės gamybos procese, kasdienių reikalų tenkinimas ir t. t., — štai darbininkiškų idejų gimtinė, jų gyvasčių šaltinis, štai, pagaliau, socializmo lopšys čia, bet ne kabinete. Jeigu norite, kabinete tos idejos gali būti tik konkretizuojamos, formuluojamos, apvelkamos į gatavą formą.

Todel — visuomeninis darbas dirbamas ne iš kabinetų, bet pačiame gyven me. Vadai ateina ne iš viršaus, o juos išstumia pačios apačios. Darbininkų vadai ateina ne iš viršaus, o juos išrenka pati darbininkų klasė. Vadais jie pasilieka ne visam laikui, bet tik tam per kurį jų darbas, vadovavimas; jie norite, atsako tikrus darbininkų reikalus.

Mes, socialdemokratiniai moksleiviai, turim dirbti darbininkuose ne kaipo ypatingai pašauktieji, bet kaipo eiliniai darbininkai. Dirbti tose srityse, kuris ugdo darbininkų pajėgumą. Dirbti tokį darbą, kuris atatinka gaivalinius darbininkų reikalus.

Dirbti turime, turėdami prieš save štai kurį kelrodį: Šių dienų visuomenėj vyksta gilus krizis. Visuomenės klasių kova pasiekė kulminacinį punktą ir pasireiškia ypatingai aštriomis Kiekvienas sąmoningas darbininkas, plačia to žodžio prasne, turi griežtai stoti į darbininkų klasės eiles, prisimenant, jog šiandien darbininkų klasė išeina į pasaulinio mąsto areną, su dideliais istoriniais ne tik darbininkų klasės, bet ir visos kultūringos žmonijos uždaviniais. Darbininkų klasės laimėjimas yra kartu ir kultūros laimėjimas.

——

Šiam straipsny bandžiau surasti taip vadinamų „darbo inteligentų“ ir moksleivių vietą bei uždavinius šių dienų visuomenėje. Be to, socialdemokratinio nusistatymo moksleiviams norėjau duoti, tiesa, labai sutrauktą darbo schemą, greičiau tik pačius metmenis. Kiekvienam beskaitant straipsnį, tuojaus stos galvoje ta ypatinga darbininkų ir, bendrai, Lietuvos prolitarinė būklė, kurios pirmąjį lapą atvertė pereitų metų gruodžio 17 diena. Bet kuris darbas, ypatingai organizuotas, o kitokio darbo nė nera, yra nežmoniškai suvaržytas, be galo sunkus. Bet manau, jog ir dirbant šiose ypatingose sąlygose, mano iškeltieji pagrindiniai dėsniai pasilieka teigemi. O ko neiškėliau ar nedasakiau, tai dabartiniu momentu kiekvienas jaunuolis dasiprotės, kas prieš jį stovi, ką ir kaip jis pirmon eilėn turi dirbti.

1927 m. „Mickevičiaus Akademija“ [1]).

A. Smėliūnas.

Apie Vilniaus krašto lietuvių kultūrinius vargus.

Vilniaus krašto sodiečių gyvenimas yra skurdžioj apverktinoj padėty. To krašto gyventojai skursta visais atžvilgiais. Medžiaginiai suspausti iš visų pusių: įvairiais mokesčiais, pabaudomis ir trūkumais ūkyje. Del medžiaginių aplinkybių ir moraliai jaučiasi nekaip, šventai tikėdami, kad yra tamsoliai ir patys be šviesesnių žmonių nieko neišmanantieji.

Užtenka tik pamatyti mūsų sodietį, kaip jis nusižeminęs, nedrąsiai su reikalais prieina prie „šviesesnių ponų“, kaip siekia jis tokio pono arba kunigėlio rankos bučiuoti už suteiktąją jam „malonę“, arba prašydamas „pasigailėjimo“,—tai tuoj su sopančia širdimi prisimeni praėjusius vergiškus baudžiavos laikus. Ir mūsų krašto sodiečius tikrai galima pavadinti baudžiauninkais. Sodietis, turėdamas kai-kada ir nemažą savo ūkį, kartais tik, tik galus su galais suveda. Nes iš to ūkio reikia netik pačiam su šeimyna pragyventi, bet pirmon eilėn patenkinti visų vaitų, šiaip valsčiaus ponelių ir žinoma vietinio klebonėlio reikalavimus. Ir kaip jų nepatenkinti? Juk visi tie poneliai sakosi, kad „rūpinas“ šviesesniu tamsolio rytojum: vieni žada apšviesti, padaryti „ponais“ jų vaikus, o dvasiškis, „prakaituodamas“ rengia rūmus savo „avelių išganymui“, kraudamas jų kruvinai uždirbtus skatikus savo šeimininkės iždе. Čia girdi, šitoj ašarų pakalnėj nieko nereikia, atiduok viską bažnyčiai, o numiręs dangų gausi. Savaime suprantama, kas gi nori po mirties atsidurti pragare ir virti smaloj? Geriau jau čia pavargti ir atiduoti paskutinius skatikėlius, kad užsipelnius kunigelio peršamą amžinąjį gyvenimą. Ir vargsta žmoneliai. Bet tiems vargams nesimato galo.

Tiesa, kai-kada blikstelėja į tamsią sodiečio bakūžę šviesesnis spindulėlis. Bet blikstelėja ir... vėl išnyksta. Vienu iš tokių šviesesnių momentų mūsų lietuvio sodiečio gyvenime, yra lietuviškų mokyklų steigimas. Laukia sodietis mykyklos netik delto, kad jo vaikus padarys „ponais“, bet labiausiai delto, kad tikisi susilaukti sodžiuj „savo žmogų“—patarėją mokytoją. Bet deja, dalykai visai kitaip eina. Viena, del ne normalių santykių tarp Lenkijos ir Lietuvos; pakilus šovinistiniams kaprizams, uždarinėjamos kaip *čia taip ir ten* mokyklos. Nuo tokių nekultūringų priemonių, ir nesimo pastovios kultūrinės mažumų laisvės, pirmon eilėn nukenčia kultūrinis darbas. Antra, tie patys mūsų krašto mokytojai, daugumoj, kilę iš tų pačių samanotų bakūžėlių, po kelių mokslo metų išeina bendrabučiuose į „ponus“ ir spėja užmiršti sodžiaus vargus. Vietoj to, kad neštų šviesą į bakūžes ir būtų sodžiuje šviesiu žiburėliu — dauguma neša ją į kleboniją. Ten tuoj atsiranda „instruktoriai“ „globėjai“ ir darbas eina. O žmogui ištroškusiam šviesos, „kryžius“ darosi dar sunkesnis.

Teisybė, vaikai mokosi, teisingiau pasakius, lanko mokyklas, jaunimas lavinasi ir jis pats „dirba“, įsirašęs į šv. Kazimiero draugiją. O vienok vis dar trūksta kai-ko, vis dar netaip eina gyvenimas, kaip norėtųs. Tai ko gi jis, tas vyžiuotas, nusidirbęs žmogus, norėtų?—Juk, rodos, viskas daroma, kad tik jo gyvenimą palengvinus ateity. Kaip dažnai mokytojas, daug dirbdamas, pastebi, kad jo darbas nueina veltui! Sodietis nenori klausyti jo pamokymų, tyčiojasi kartais iš jo kilnių sumanymų ir pasilieka kurčias jo kilniems šauksmams. Kas čia kaltas? Sakome, kad kaltas tas tamsus, nesusipratęs neišmanėlis sodietis, jis nieko nesuprasdamas, pameta savo tautybę, savo kalbą, nenori mokyti vaikų, neprisideda prie visuomeninio gyvenimo ir t.t. Bet ar girdėjo bent vienas mokytojų štai tokį sodiečio pasakymą: „Gerai tau gražiai, švariai apsirengusiam ir gardžiai pavalgiusiam šiltoj klebonijoj kalbėti mums apie mokslą ir šviesą. Mes patys žinome, kad gerai yra būti mokytu ir žinoti viską, kas darosi pasaulyje. Bet tu duok mums tokį mokslą, kurs dabar pašalintų mūsų vargus, kurs išmokytų nugalėti skurdą čia, mūsų ankštoje pirkelėje.

Kas dirbo sodžiuje, kas lankėsi žemose tamsiose pirkiose, tas beabejo ne vieną kartą girdėjo panašius žodžius.

Ir ką gi į tai liaudies švietėjas mokytojas?

Vienas—sąžiningas ir darbštus, varo savo darbą toliau, nekreipdamas į tai domės; kitas — be jokios idejos mokytoja, samdininkas, gyvena tik dieną prastumti. O abudu mano sau: „Kvaili dar esate, tamsūs, nesusipratę“.

Ir tenka labai abejoti, paieškojus, ar atsirastų mūsų krašte bent vienas liaudies mokytojas, kurs stengtųsi tikrai apšviesti, stengtųsi surasti pats ir parodyti sodžiaus žmonėms tą šaltinį, iš kurio plaukte plaukia visi jo vargai ir skurdas. Kažin, ar pagalvojo bent vienas mūsų švietėjų, o ypač liaudies mokytojai, vykdami į sodžių apie tai, ko jie ten eina? Ar delto, kad padauginus skaičių tų „šviesesniųjų“ ponų, kuriems bučiuojama rankos ir prieš kuriuos lenkiasi iki juostos, ar tam, kad padėjus vargti nuskurdusiam artojui, kad jo sunkios naštos, „kryžiaus“ dalį nustumus nuo jo pečių?

Maža daug klykauti apie savo tautybę, šaukti gražiais žodžiais į darbą ir šviesą tuos, kurie per kasdieninį savo vargą ir skurdą vien naktį temato; maža yra sėdint „viršuje“ mesti į apačią lyg kokią malonę tą „šviesą“; reikia nusileisti žemyn į tamsybes ir jas perskleidžiant siekti šviesos. Reikia eiti su „jais“, bet ne paskui savęs vesti! Padaryti tai galėtų, žinomą, tiktas, kas nebijo nusileisti į „apačią“ ir drąsiai pažiūrėt teisybei į akis.

L. M.

Vilnius, 4—XII.

[1]) „Mickevičiaus Akademija“ pareina nuo to, kad autorius, rašė šį straipsnį sėdėdamas Kauno kalėjime, kuris randas Mickevičiaus gatvėj. *Red.*

Lietuvos politinių emigrantų protesto žodis. Nr. 1.

Po to, kaip Lietuvoj įsiviešpatavo Smetonos-Voldemaro-Plechavičiaus diktatūra, kuri dėka kruvinojo teroro privertė šimtus aktingesniųjų p liečių apleisti gimtąjį kraštą ieškant prieglaudos užsieny—didelė dalis politinių emigrantų apsigyveno Vilniaus krašte. Jau tas pats faktas, kad emigrantai peržengė demarklin ją — davė įvariems fašistams ir šovinistams progos pilti šlykščias pamazgas ant emigrantų.

Pradėjus emigrantams organizoutis ir sušaukus Rygos kongresą,—Lietuvos fašistinė valdžia, pasinaudodama jo incidentais, visai sąmoningai ėmė skleisti apie politinės emigracijos veikimą melus, kad ją žmonių akyse išniekinti ir tuo būdu nukreipti visuomenės akis nuo katastrofingos krašto padėties ir suirusių vidaus santykių, prie kurių privedė patys fašistai. Tą savo provokacinį tikslą, fašistinė vyriausybė; pridengusi patriotiškais obalsiais, apšaukė emigrantus tėvynės išdavikais, Varšuvos agentais parsidavėliais, Lenkų vyriausybėi, kuri, girdi, po priedanga emigrantų, norinti užgrobti Lietuvą. Fašistų skleidžiamais gandais, tuo tikslu buvęs sušauktas ir Rygos kongresas, kuriame taip pat dalyvavę lenkų valdžios atstovai. Be to, girdi, Vilniuje esanti lenkų sudaryta Plečkaičio vyriausybė, kuri, ginkluota Lenkijos pagalba, gruodžio mėnesy, žadanti užimti Lietuvą į savo rankas.

Protestuodami del šitų provokacinių gandų, mes vardan tiesos ir mūsų įsitikinimų turime pareikšti sekančiai:

1) Rygos kongresas buvo sušauktas pačių emigrantų, be jokio lenkų vyriausybės ir jų politinių grupių įsikišimo. Kongreso organizatoriai buvo Lietuvos socialdemokratai emigrantai ir valstiečiai liaudininkai.

Lenkų vyriausybė del kongreso organizavimo ir jo sušaukimo nedarė jokių siūlymų ir spaudimų. Į kongreso priimtą užsienių reikalais rezoliuciją, nebuvo daryta niekieno jokios įtakos.

Lenkų laikraščių korespondentai, bei partijų atstovai dalyvavo sulyg pakvietimu, kaip ir kitų valstybių politinių partijų atstovai. Gi lenkų seimo atstovas p. Polekevičius, atvyko kongresan p. Mickaus asmenišku laišku kviestas liaudininkų vardu.

2) Lenkijos vvrinusybės atstovai, Vilniuje gyvenantiems Lietuvos emigrantams, niekuomet nesiūlė jokių karinių planų, tikslu užimti Lietuvą, kad sudaryti ten kitą politinę santvarką. O jeigu tokie planai būtų pasiūlyti, tai mes juos paskaltytumėm žeminančiais emigrantų vardą ir prieš juos viešai užprotestuotumėm. Mums, kaipo radikaliems demokratams, aišku, kad Lietuvos liaudies išsiliuosavimas iš fašistinio jungo yra pačios kovojančios liaudies rankose ir todel mes kreipiamės visuomet tik į ją ir tik su liaudimi kartu norime nušluoti tą fašistinę bandą, kuri veda mūsų kraštą į prapultį.

3) Fašizmo išnaikinimui Lietuvoj, mes niekuomet nesikvietėm ir nesikviesime pagalbon Lenkų kariuomenės, ir esame griežtai nusistatę prieš visokias ginkluotas intervencijas į vidujinius Lietuvos reikalus.

4) Maršalui p. Pilsudskiui esant Vilniuj, pas jį atsilankė delegacija ne tuo tikslu, kad išspręsti Vilniaus likimo klausimą arba daryti su juo sąmokslus prieš Lietuvą, bet tuo tikslu, kad išsiaiškinti emigrantų padėtį ir jų, kaipo laisvų piliečių, teises Lenkijos valdomoj teritorijoj.

5) Skleidžiamos spaudoj žinios, būk per Rygos kongresą emigrantai išsižadėjo Vilniaus, palikdami jį Lenkijai, yra grynas melas. Emigrantai kongresę stovėjo tiktai už tai, kad tiek Vilniaus klausimas, tiek kiti klausimai tarp Lenkijos ir Lietuvos būtų išspręsti *taikos keliu*, tariantis abiem valstybėm betarpiai, ką liudija ir priimtoji kongrese, šiuo reikalu rezoliucija. Noras rišti ginčą tarp Lietuvos ir Lenkijos ginklo keliu, mūsų giliausiu įsitikinimu gręsia, pirmon eilėn, prapultimi Lietuvai.

6) Jeigu Lenkijos vyriausybė politinei emigracijai iš Lietuvos leido apsigyventi Vilniaus krašte, ir jeigu nei lenkų spauda, nei lenkų visuomenė lietuviškos emigracijos ne tik nepuola, bet atsineša į ją draugingai,—tai tas dar nereiškia ir neįrodo, kad emigracija parsidavusi Lenkijai ir kad Lenkija po jos priedanga nori užgrobti Lietuvą.

7) Vilniuje nėra suorganizuotos jokios Plečkaičio vyriausybės, kuri turėtų noro ginkluota svetima pagalba paimti valdžią Lietuvoj.

8) Kas liečia santykius su Lenkija, kaipo tauta, mes esame šalininkai gerų kaimyninių santykių, kaip ir su kiekviena valstybe. Mūsų giliausiu įsitikinimu, plačios Lietuvos masės, kurios trokšta laisvo, taikaus gyvenimo, šiame klausime yra taip pat nusistačiusios. Bet šituo mes pareiškiame tiktai savo nusistatymą, ką daryti mums neturi teisės niekas uždrausti. Gi sprendžiamąją teisę šiame klausime, mes pripažįstame ne sau, bet tik teisėtai Lietuvos valdžiai, kurią, nuvertus fašistinę diktatūrą, tegali pastatyti įstatymais numatytų keliu Lietuvos liaudis.

Su panieka atmesdami visus tuos provokacinius gandus ir melus, kuriuos skleidžia darbo žmonių priešininkai apie politinę emigraciją, mes metame jų kaltinimus jiems patiems į akis.

Ne mes esame Lietuvos nepriklausomybės priešai ir savo krašto išdavikai. Tie niekšai, kurie gruodžio 17 d. 1926 m., ginklu užgrobė valdžią į savo rankas, yra vieninteliai nepriklausomos Lietuvos ir darbo liaudies priešininkai. Jie mindžiodami krašto įstatymus, geležiniais retežiais sukaustydami politines, kultūrines, spaudos laisves, žmonių teises, šnipų ir parsidavusių karininkų rankomis kankindami ir šaudydami Lietuvos sūnus, atimdami š kiekvieno savo krašto pasišventusio visas galemybes ramiai dirbti geresnei ateičiai — įstūmė darbo žmones į baisų karą brolio su broliu, tuomi naikindami mūsų krašto atsparumą prieš išorinį priešą ir žudydami mūsų nepriklausomybę. Kas jiems tam darbe padeda, kas jiems tarnauja ir klauso, bet ne kovoja prieš juos—tie yra savo krašto nusikaltimo bendrininkais.

Todel mes kviečiame Lietuvos darbo žmones smerkti melų ir provokacijų kaltininkus ir stoti į kovojančios darbo demokratijos eiles. Mums niekas neiškovos laisvo gyvenimo, kaip tik mes patys suburtomis savo jėgomis.

Šalin fašizmas!
Šalin provokacijos!
Šalin karas tarp Lietuvos ir Lenkijos!
Tegyvuoja visų tautų solidarumas!
Tegyvuoja laisva demokratinė Lietuvos Respublika!

Emigrantų vardu:

Stud. Pranas Ancevičius,
Kap. Antanas Majus,
Juozas Paplauskas,
Jeronimas Plečkaitis,
Semin. Pranas Paulauskas.
Seimo narys Kedys.

Vilnius, 1927—XII—4 d.

Ats. Redaktorius ir leidėjas: **Feliksas Smosarskis.** „ZORZA" Spaustuvė Vilniuje.